

SUCEAVA

MARTIE-PRIER 1933

An VIII
1933

FĂT-FRUMOS

Nr. 2

Director : LECA MORARIU

Bis. Sf. Ioan Botezătorul (Suceava) zidită la 1643
de Vasile Lupu

LITERATURĂ – ARTĂ – ȘTIINȚĂ – VIAȚĂ SOCIALĂ

3.152 935.110

FĂT=FRUMOS

An VIII
1933

DIRECTOR: LECA MORARIU

Nr. 2

4.000 !

Sobru, tăcut, modest (atât de modest încât pare=că nici dânsul singur nu s'ar fi sesizat), cotidianul Bucovinei împlinia la 24 Faur 1933, într'al XVI-lea an de existență, Nrul 4.000 ! Record unic în presa românească din Bucovina. Și=un am=plu record al românității bucovinene, „*Glasul Bucovinei*” fiind nu numai un obișnuit organ politic, ci mult mai mult : o virulentă afirmare naționalistă (ținută, firește, în restricțiunile rigorilor oficiale) și o foarte caldă vatră culturală. Pentru faptul din urmă ajunge să menționăm că atâția dintre protagoniștii Bucovinei culturale și=au putut realiza înmănuncherea în „volum” a scrisului lor prin foiletonul sau coloanele strădalnicului *Glas al Bucovinei*; de=o pildă : 9 din cărțile „directorului” nostru (L. Morariu) sunt *Extrase* din „*Glasul Bucovinei*” și 3 din ele premiate de Academia Română ! Înăptuire de care (considerându=se proporțiile) chiar și cel mai frunțas dintre marele noastre cotidiene ar putea fi gelos. Și cât de caracteristic (și cât de merituos pentru aceste zile, când *brânca* unui foarte ciudat *brâncovenism* dărmă tot ce vrea să fie cultură), — venia chiar deunăzi strigătul de alarmă *Încă e viu sufletul nostru* (editorialul „*Glas-Buc*”. No. 4.035 din 7 Prier), glăsuind : „În această Bucovina, mereu hărțuită și amenințată de tot felul de desființări și suprimări, spiritul sănătos, constructiv, al nației noastre nu capitulează. El se afirmă, el luptă dârz împotriva . . .” — împotriva culturofagismului nostru oficial ! . . .

Iar dacă mai cumpenim și faptul (subliniat pe cât de documentat, pe atâta de apăsător într'un întreg congres al presei provinciale, ținut mai ast=vară), că această presă a periferiilor, cu mijloace materiale mult mai reduse decât cea a „capitalei”, deci cu un mult mai eroic avânt, — împlinește un apostolat pe care presa dela centru (și pentru suficiența informațiilor ei, și pentru pripeliștea ei) niciodată nu=l poate săvârși, atunci bucuria întregii Bucovine la aceasta a 4.000=a izbândire a ei trebuie să fie cu atât mai înaltă și cu atât mai adâncă.

Const. I. Popescu

NU UITAȚI DE BUSTUL PORUMBESCU !

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ
Fond „G.T.K.”

935.110

1382

3.152

BIBLIOTECA
Județeană
Neamț
1933.1918

Ciprian Porumbescu la Lugoj

I.

În drumu-i spre marile serbări dela Chizătău¹⁾, C. Porumbescu se oprește și la Lugoj, — pentru a ne arăta din nou (și'n această, până astăzi inedită scrisoare, păstrată în Muzeul Porumbescu, Suceava) cât de vioi, de intensiv, de mult-interesat știa să vadă omul și artistul C. Porumbescu.

Scrisoarea (adresată surorii lui) e scrisă nemțește. De ce? — am spus-o în „Jun. lit.“ 1923, 293. L. M.

II.

Lugoșu, 19/9 882

Prea scumpă Mărică,

Trebue să-ți scriu mai mulțisor despre Lugoș. Am descins într'un otel mare. Azi e tocmai zi de târg. Orașu-i plin de lume dela țară. Dar așa frumuseță aproape că n'am mai văzut; — așa frumseță de oameni²⁾, mai rar. Femeile au umbletul atât de mândru, de dârz și de tanțoș de parcă fiecare ar fi prințesă. Dacă le vezi dindărăt, crezi că orcare e o codană de 18—20 ani; așa de frumoase-s la boiu și așa de strunite și tanțoșe se țin; unde mai pui apoi portul ista minunat: toate, dar *toate*, au poale albe ca zăpada, tivite cu colfurele brodate, dinainte o cretință țesută mai ales în roșu, iar îndărăt acele lungi oprege, cum le avea Petrovicița la Craiu-Nou. Un pieptar înflorit cu o spuză de flori și testemel legat cu multă cochetărie. Îți spun minune!

Viața intelectualilor e aice foarte febrilă. Românii dețin rolul dominant. Un element viv și vioi. Am contractat o mulțime de cunoștințe; iar lumea mă știe aice mai bine decât la noi acasă. Au aice o societate de cântare, cum nu e alta. Se execută în fiecare an piese grandioase. Iarna trecută au reprezentat Giroflé Girofla. În imediata apropiere a orașului li se află podgoriile. Formidabil — anul acesta strugurii au ieșit admirabili. Și vitele sânt aice minunate: tot rasă Schweizer și Berner. Lugoșul e situat într'un șes imens; numai dinspre dealul viilor se ridică coline. Căldurile sânt foarte

¹⁾ Pentru acest eveniment cf. scris. lui C. Porumbescu publ. de noi în „Junimea literară“ 1925, 293—296.

²⁾ „ein so schöner Menschenschlag“.

mari; mîncarea nu-i prea bună, iar tîrgul miroase. Sași pe aice nu=s, fără numai alți Nemți și Jidani; Unguri foarte puțini. Har-buzul costă aice 2 cr. ! Chilogramul de struguri 4 cr. ! O admirabilă biserică românească așa ca cea catedrală³⁾, dar mai frumoasă. O foarte frumoasă biserică gr. cat., așisderea românească. Un epi-scop gr. catolic. Un liceu, un palat al comitatului etc. Orche=stra orașului cîntă la perfecție valsul meu *Camelii*. Dupăamiazi ne ducem la vie unde se întrunește o mare societate. Lumea a înebunit cu mine ; lucru care nu mi-i plăcut. Mîne demineța pornim la Chi=zeteu. Cu bine !⁴⁾

(C. Porumbescu)

Strigături

Dragă mi-i lelea bălaie
Cincă⁵⁾ ști⁶⁾ face mălaie ;
Și le pune cu lopata
Și le scoate cu covata;
Și le toarnă porcilor
De sufletul morților !...

*

- Leliță din Dărmănești
Cu bărbatu=ți cum trăești ?
— Ia trăesc și eu ca dracul
Că și=asară mi=0 spart capul
C'un ulcior de lapte acru !
Laptele... de căpătat...⁷⁾
Și-i păcat că l=0 vărsat !...1

Ardeleanca ști⁶⁾ juca,
Pânea nu ști frămănta !
Pe lopată nu ști pune
Până n'o leagă c'o funie !

*

Nu gândi, bade, gândi,
● Cu ochii nu tot pândi,
Că eu rîd și șuguiesc
Și tu crezi că te 'ndrăgesc,
Și eu rîd și șagă fac
Și tu crezi că=ți mor de drag...

(Dela Glicheria Moroșan, analfabetă de
45 ani vîrstă, din Comănești j. Suceava)

auzite de

Octavia Lupu-Morariu

³⁾ Scilicet: dela Cernăuți.

⁴⁾ Semnătura lipsește.

⁵⁾ = Fiindcă.

⁶⁾ Pers. 3 sing., în forma arhaică.

⁷⁾ Laptele era căpătat de pomană.

La Voroneț

(Pagini de carnet)

5 Aprilie 1914

Bine-ai venit dorită, dragă tresărire! Primele doiniri de cucoare vâslesc, în această timpurie primăvară, prin înopstatul văzduh al Hurmorului. „Brâne șerpuiinde“ cari cu duiosul vostru cântec ați trezit în sufletul lui Odobescu (Pseudokynegetikos I) imaginea tânguitoarelor stoluri de suflete ale Infernului:

E come i gru van cantando lor lai,
Facendo in aer di sè lunga riga,
Così vid' io venir, traendo guai,
Ombre portate dalla detta briga (Dante)

Și întocmai cum în aer cucoarele cântând
Se duc în pribegire șiraguri lungi făcând,
Așa le văd pe umbre de vijelii purtate
Tărându-și al lor geamăt . . . (Gane)

— Cântecul vostru, înfrățindu-se cu mirosul crud de pământ reavăn, șoptește: „E primăvară!“ Și evocarea umbrelor divinului Infern, îți amintește din nou acel neuitat tablou al Judecării-de-apoi, pe care în blânda lumină scăzută a unui sfârșit de toamnă l-ai văzut în Voronețul nostru.

Te-ai hotărât: Măine la Judecata-de-apoi a Voronețului!

* * *

6 Aprilie 1914

Stăm în fața pridvorului ridicat de Mitropolitul Grigori Roșca (ctitorul-adăogător al bisericii din Voroneț, mort după cum zice epitaful său, la 5 Februarie 1570). Îi contemplăm portretul dela stânga ușii de intrare: O venerabilă figură de patriarh (cu barbă roșcată), purtând bogate odăjdii de Mitropolit, cu neagra scufie monahală în cap și cărja de păstor în mâna dreaptă. Cu stânga își desfășoară piosul gând de închinare pe o foliantă în care slovele zugrăvite zic pe slăvonește: „Doamne Isuse Hristoase, primește rugăciunea și truda mea, acest pridvor, pentru robul lui Dumnezeu Mitropolitul Kir Grigori, în numele tău cel sfânt.“ Alături Sihastrul Daniil, în umila sa haină de pustnic, dar cu aureola de sfânt ce încunună capul neîncununat de măririi lumești, purtând și el cărja de păstor al oilor creștinești, și mărturisindu-și și el credința pe un sul desfășurat de hârtie, adică:

„Veniți, fraților de mă ascultați ! Învăța-vă=voiu frica Domnului, care este omul. . .“

Pisania slavonă de deasupra acestor două portrete, încadrată în chenare de piatră și zugrăvită cu slove albe pe fond albastru, ne

Mitropolitul Grigorie Roșca și sihastrul Daniil în frescurile de la Voroneț
(Pet. Lucian Balan)

spune povestea pridvorului Mitropolitului Grigorie Roșca : „Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu împlinirea sfântului Duh și cu truda robului lui Dumnezeu Kir Grigori, Mitropolit a toată Țara=Moldovei, s'au adaos și s'au început și s'au zidit s'au săvârșit acest pridvor. Și s'au zugrăvit împrejur toată biserica, pentru sufletul său, în zilele

blagocestivului Io Iliș Voevod și ale maicii sale Ilenei la leatul 7055, luna Septemvrie 14 (= 14 Septemvrie 1546)“.

O clipă, luarea aminte ți-i prinsă de faptul că chipul lui Hristos (cu cei doi acolii ai săi) de deasupra ușei se înfățișează cu o aureolă plastică (așa ca cele dela Mănăstirea-Humorului); iarăși dovadă cât de mare era grija strămoșească de a spori în orice chip frumuseța unui locaș Dumnezeesc. Dar noi pentru o anume parte a acestei picturi din 1546 ne aflăm astăzi sosiți aice. E Județul-de=apoi al peretelui dinspre asfințit.

Întreg peretele un singur tablou, un singur subiect cu o viaie acțiune, — deaceia el cucerește mai ușor ca altele. Coloarea încă atât de proaspătă și episodul atât de viu. La nici una alta dintre bisericile Bucovinei nu e, pe cât știu, atât de interesant concepută atât de cu grijă executată și atât de bine păstrată (Judecata-de=apoi dela Mănăstirea-Humorului e numai o copie, mai primitivă și mai pripită, după cea dela Voroneț!), această cea mai căutată scenă a picturii religioase, încât, am zice, peretele acesta e însuși Capela Sixtină a Bucovinei. Și cine s'a înfiorat de implacabila energie a fulgerătorului Isus Judecătorul creiat de Michelangelo, să vie aici pentru a se liniști și a gusta deliciul celei mai adorabile concepții de naivitate. Capela Sixtină din Vatican (Județul-de=apoi al lui Michelangelo s'a născut în răstimpul de aproape 7 ani, dela 1535 până la 1541) și cea din — Voroneț, îmi par a fi înseși fețele de expresie ale celor două biserici: luptătoarea energie catolică de o parte, neștiutoarea și blânda poezie orientală a bisericii răsăritene de cealaltă.

Dar să vedem !

În spirit de ordine și de tipic cu adevărat bizantin, întreg tabloul se împarte în patru rânduri suprapuse, sau mai bine zis, în patru etaje cu parterul lor. Iată-le pe rând :

Etajul IV, de sus ; În ușa raiului, larg deschisă de către cei doi arhangheli, — nu zicem *poarta* raiului, pentru că de fapt e o *ușă* cu două canaturi, — apare eternul creator, Dumnezeu Tatăl. La dreapta și la stânga sa, cosmosul de concepție medievală, adică zodiacul strămoșilor noștri : gemenii, scorpii, leul, săgetătorul etc. Pe de lături, cetele îngerești și câte un arhanghel.

Etajul III : La mijloc, sub Dumnezeu Tatăl din rândul superior, — pe curbura vestilor al ceasului mare, Isus Judecătorul, în liniște și pace divină. (Unde-i cumplita *dies irae* a lui Michelangelo, unde răznetul atât de supraomenesc și totuși atât de omenesc al Judecăto-

rului său !?). O ceată de îngeri fac suita lui Isus. Ca niște figurine de porțelan, Maica Domnului și sf. Ioan stau pe câte un soclu, la dreapta și 'n stânga tronului divin, păzindu-și bine locușorul și distanța dela Fiul judecător, față de care au atitudini de plecăciune. De o parte și de alta șed la divan, pe lungi tronuri cu speteze, cei doisprezece apostoli, iarăși bine și exact distanțați. Pe al 12-lea dintre ei îl acopere muruiala tencuelii „dregătoare!“ În dosul tronurilor apostolești, nesfârșite cete de îngeri, — o pădure de aureole.

Etajul II: O pată de tencuială la mijloc, cu alte două în partea dreaptă de sub ea, — acopere, probabil, porumbelul simbol al Duhului Sfânt ce plutește deasupra tronului gata pregătit pentru divinul Judecător. De o parte și de alta, cetele noroadelor venite la judecată: dreptii (Proorocii, Mucenicii) ici, păgânii (Evreii, Turcii, Tătarii, Armenii, Arabii) dincolo, în interesantele lor costume, toți cu brațele întinse, cerșind îndurare, dar toți păzindu-și iară, așa cum de sigur n'au făcut-o în viață (mai ales cei dintâi, nu !) locurile și ceata, și neamestecându-se unii cu alții. Strămoșul Adam e în partea dreptilor; Eva e firește dincolo, alături de Moisi și de turma Jidovilor scâncitori.

Și în sfârșit, acu-i acu; etajul prim cu subsolul său: Judecarea și răsplata!

De sub podișca scaunului-tron al rândului II, o mână răsare ținând într'o verigă cumplita cumpănă a dreptății. Sub balansa cântarului, cele două părți litigante, în plină activitate: îngeri cu cărțile faptelor bune de o parte, diavolii cu maldăre întregi de păcate dincolo.

La mijloc, sub fatala limbă ce stă să se cumpenească într'o parte sau alta, nemernicul om în toată goliciunea pielcelușii sale negrii, cu groaza în oase și spaima în față. O satană întinde după el cangea, și dă să-l apuce. Dar iată că greutatea faptelor celor bune, puse în talgerul cântarului de cătră îngeri, precumpenește. Desnădejdea dracilor e neînchipuită și nebună e furnicarea lor, nemai știind ce să facă pentruca să precumpenească cumpăna înspre partea lor. Se agată și ei de cântar, trag, împing, îndeasă, se spetesc. Și iată-l pe Scaraoțchi, scos din sărite, trăgându-l de urechi pe un biet Michidută care gâfâie sub povara unei nouă sarcine de păcate: — Vino mai repede, satano, — pare c'ar zice, — că ne prăpădesc bunătate de oameni nemernicii ceia de îngeri! — Și împelițatul urcă grăbit că doară=doar va ajunge mai curând la fața locului.

Mai jos, dedesupt, cei gata judecați iau drumul iadului. Sulitele duor arhangheli îi împing în focul Gheenei. Lacrimi cât boabele de

mazăre le îmbrobonează fețele zămărite și lanțuri, ca niște spirale de hârtie, îi leagă pe după grumaz. Un contemplator din vremi bătrâne, un contemplator ca și noi cei de astăzi, a ținut să ni-i recomande, scrijelindu-le numele în zugrăveala și fencuiala zidului: *tălhariul, iubitul de argint*, și alte nume, mai puțin frumoase. . .

Și te gândești: Va fi fost acest comentator și el un tovarăș din tagma aceluia dascăl bucovinean Nechita ot Dorna Candreni, care în colecția sa de frumoase „cazani” pentru „Mântuirea păcătoșilor” (manuscris din anul 1790, studiat și publicat, sub titlul *Codicele Dornean*, de Dimitrie Dan, Cernăuți 1899) cuvintează despre osândiții Județului de apoi: „ș’or vede(a) grozăvia sa pe fețele sale ș’or plânge pentru ce ș’au trecut viața în deșert, și s’au scăpat de atâta bine, văzând bucuria și podoaba sfinților, ce au luat dila Dumnezeu. Și-și vor vede(a) perire(a) sa, când își va deschide iadul gura sa și va ieși din iad un râu de foc ca o mare clocotindă și va merge pe dinaintea scaunului Judecătorului. Și va arunca Domnul asupra păcătoșilor și să vor împărți tot cete, care de ce feliu a fi: la un loc tălhari(i), la alt loc curvari(i), la alt loc mincinoși(i), și toți, cineș cu ceata sa deoșăbe”.

Dar cât de cu totul altfel va fi sfârșitul fericirilor drepti cari vor avea să moară în acest cumplit ceas al județului din urmă! Și îndreptându-ne ochii în josul pomenitei scene de cântărire a păcatelor, dăm de un episod care iarăși ne amintește cuvintele unei *Căzării* a dascălului Nechita ot Dorna Candreni (vezi același *Codice Dornean*) anume: „Ascultați Dumiiavoastră pravoslavnici creștini, cum să desparte sufletul dela trup a(l) omului celui bun, și cum vine de-l ia înger din ceata ce(a) de îngeri milostivi și cu câtă bucurie să desparte! Când să apropie vreme(a) morții omului celui drept, atunci trimite Cristos un înger din ceata cea milostivă și omul, văzând frumusețea lui, nici nu ști când iasă din ticălosul său trup. . .” În adevăr, iată ce ne înfățișează partea de mijloc a rândului celui mai de jos: Muribundul înfins pe patul morții, cu mâinile aduse cruce pe piept, își dă sufletul în seama îngerului care-și întinde brațele pentru a-l primi. Un omuleț mititel și alb și curăț-curățel ca o rugăciune, așa e înfățișat sufletul, care din cea de pe urmă răsuflare a gurii, părăsește trupul, gata fiind să se deie primitoarelor mâini ale îngerului. Cum îl vezi atât de firav și atât de puțintel la trup, atât de întristat și nevolnic, acest sufletel întrupat pare a fi, nu o ființă, ci doar numai un suspin, un suspin care șoptește adâncile cuvinte cetite adineori pe mormântul

familiei Gemănariu: „Pentru acest lut ce piere, atâta am suferit !...”

Pete mari de tencuială, care iarăși *dreg* stricând, acopăr muncile iadului. Le-am putea întregi după Județul-de-apoi dela Mănăstirea-Humorului.

De cealaltă parte a focului veșnic, trezirea la judecată a tuturor morților. Tulnicul unui arhanghel buciună pe deasupra mormintelor deschise, din cari morții, câte doi dintr'un mormânt, (ba dintr'un mormînt se vede apărând numai un singur ins), cu mânuțele împreunate spre rugăciune, apar la judecată. Înfășurați în albul giulgiu al morților, ei par mai curând niște viermișori de cărăbuși, scoși din primii bulgări

Mormântul Marelui-Vornic *Gligorcea Crăciun* († 1599),
în Pronaosul bisericii dela Voronet

ai primăverii. Vin să-și ieie răsplata, vin cu toții, cei astrucați în chibritelnițele lor de morminte. Dar ceilalți? Morții de moarte silnică, morții sfășiați de fiare? Nu! De acest județ nu vor scăpa nici ei! Cu cârdul vin toate lighioile și fiarele cari i-au sfârșit de zile, vin pentru a-i da înapoi: colo din gura larg căscată a unui leu se arată un cap de om, ici din gura unui mistreț răsare o mână, — lupi, bălauri, polipi, vulturi, toți și toate vin pentru a da ce au dat; capuri și mâni în toate părțile.

În celalt colț al zidului, raiul, raiul fericiților aureolați. Un zid nalt îi desparte de gloata miserilor ticăloși ce stau să fie trași la judecată. Și iarăși tot manuscrisul dascălului din Dorna-Candreni ne-ar putea lămuri despre rostul acestei zidării, căci iată ce cuvânta la leatul 1790 cărturarul Nechita: „... și vor intra în sfânta cetate și vor cânta ingeri(i) întru bucuriie(a) lor și vor veni drepti(i) cu fața ca zăpada și îi va (sic) îmbrăca cu veșminte albe și slove pe frunte(a) cuvioșilor Domnului. Și vor intra în sfânta cetate și să vor închide

porțile cetăți(i), ca să nu vază drepti(i) perire(a) păcătoșilor să se scârbască, că întru împărăția ceriului nu iaste scârbă. Că or ave(a) cei drepti între cei păcătoși părinți, frați, soți, copii, și ca să nu se scârbască, nu să vor vide(a),” ca să nu=și aducă aminte de dânși(i)“... .

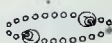
Dar aureolații ăștia nici nu=și prea aduc aminte de cei meniți focului Gheenei, ci dau vârtos năvală asupra lui Sîn=Petru, care, cu cheia în mână, stă atât de aproape de mântuitoarea ușă a raiului. Printre rândurile cele dintâi se ițește și o domniță cu coroană domnească în cap.

De altfel candidații raiului au cu toții gesturi de smerenie și cuvioșie. Din pricina marilor roți de aureolă în jurul capului, puțin ce se vede alături și'n dosul moștenitorilor cerului. Din rândul patru, numai trei capete se ridică cu umere cu tot peste mulțimea celorlalți. Rândurile, să zicem, 5—7, sânt indicate numai prin colacii de aur ai aureolelor.

Rândul opt, iară o serie de capete, care cu barbă și mustăți, care tânăr și fraged la obraz, — poate fețe femeiești. Rândurile 9 și 10 — plăcinte de gloriolă! Apoi iar un cârd de frunți cu ochi și cu câte un început de nas — și o nesfârșită pădure de crai=nouri. Coboară, se vede, cu toții de sus, unde un întreg sobor de luminate obraze lumești și bisericеști, în strălucitoare haine și odăjdii cu cruci, par a aparține mai mult raiului decât judecării care se săvârșește totuși în chiar etajul lor!... (Și aice deci, ca și'n prea interesantele județede=apoi, icoane zugrăvite pe lemn, una în pridvorul bisericii Sf. Dumitru din Suceava, cealaltă în pridvorul Mănăstirii Dragomirna, mușterei la sigur ai raiului sânt mai ales arhieriei și preoții, voievozii și boerii, caznele iadului rămâind toi în cărca săracului țaran!...) Un arhanghel străjuește deasupra porții raiului.

Și iată=i, în sfârșit, în „sfânta cetate“ a raiului, în mult râvnitul sîn al lui Avraam: apoteoza naivității, dar și a deliciului acestei zugrăveli, căci precum gîiulia gospodină își adună puii în poalele fustei, pentru a-i duce la cloșcă, astfel, ca niște bieți pușori, toți dreptii și toți sfinții, cuminți și preafericiți stau acum în poalele lui moș Avraam, — minuscule trupulețe omenești, cari de atîta fericire pare=că nici nu cutează a clipi din ochi... Și din fericirea lor, se vede, ne împărtășim și noi cu cea mai veselă bucurie, astăzi, când după mai bine de trei veacuri și jumătate, ne bucurăm, întocmai ca și strămoșii noștri, de aceleași minuni ale zugrăvelii Voronețene!...

Leca Morariu

În pătul

Au dat strugurii în copt, și mierle
 Ciugulesc bobifele ca niște perle.
 Într' un rădiu din marginea pădurii,
 Sticlesc ochii cei întunecoși ai murii.
 Pe sub bălăria 'naltă, verde,
 Un izvor printre pietriș se pierde.
 Un buratec imbrăcat în catifea
 Se=oglindește într'un ochiu de apă și=apoi bea.
 Doi plopi albi ca niște lumânări,
 Își ridică frunțile departe peste zări
 Și foșnesc din frunzele de=argint;
 Iar în șoapta lor e un alint
 De îndrăgostiți care se=acund
 Ca să=și domolească dorul lor profund.

Au dat strugurii în copt, și buciume
 Au trezit ecourile să se zbuciume,
 Să alerge, să se caute, să se=alunge
 Până unde cerul cu pământul se ajunge,
 Să găbjească liniștea 'n cotloane cuibărită,
 Și o gaiță, la struguri înădită.

Am zvârlit hârfoagele; sunt doar sătul,
 Și mă 'ndrept alene spre pătul,
 Să mă cafăr sus, în pom, la pândă,
 Să ochesc o pasăre hulpavă și flămândă, —
 Să omor un chin ce nu=mi dă pace,
 Să zugrum un dor ce nu mai tace!...

Aurel V. Sânger

Bustul Porumbescu! — Cum în Concursul dela Suceava 30 Aprilie a. c., bustul exec. de maistrul I. Cârdei a întrunit 4 din cele 5 sufragii ale juriului, rev. „Făt=Frumos“ deschide o listă de sub=scripție p. acest bust. Au și semnat: Soc. „Armonia“ Cernăuți 1000 lei; Muzeul Porumbescu, Suceava 500 lei; D=I Ioan Vico=veanu, institutor, Vicovul=de=jos 300 lei. (Urmează).

De-ale Cirebirilor III

Texte istro-române din Jeian

(Continuare)

3. Prevtu carle av omu ucis

O vota s=av o jensca cu prevtu l'ubit (ali : fraieit). Cînd av omu sera acasa verit, a fecioru cela micu spus : — Ciaio, prevtu av la noi fost ! —

Atunce ceaia întreba maia : — Ce=a vrut prevtu la noi ? —
E mul'ara zice : — Sai ⁹¹⁾ nu=i istina ! —

Cînd av ata sera verit ceaia acasa, prevtu în casa ! Atuncea întreba ceaia maia : — Vezi che=i istina ! ? Ce prevtu la tine vire ? —

E atuncea prevtu chia scapat afara ... Ala ⁷⁴⁾ atuncea omu mul'ara abate ⁹³⁾ ! E prevtu afara a fost și ascutat=av ³⁾ cum av cea hîndit ⁹²⁾ mul'ara an casa ...

Omu av mes durmi de iadăn ⁹³⁾. Atuncea, cînd av mes omu durmi, av prevtu verit nazat la mul'ara. Și zice : — Ce=ai plâns ? —

E ia l'=av zis : — Tota m=av gn'ușu ⁹⁴⁾ de ⁹⁵⁾ om stucit ! ... —

E prevtu au zis al'ei ¹¹⁾ : — Ver me ascuta ³⁾ ce=ț io ziser ? Pac nu te va vechi bate ⁹³⁾ ... Măre viro la mire ; io=ț voi da șoldi pac ver ti cumpara hrana bura. Pac măre sara ver o bura cira scuhei și tu ver cl'ema a ta maie și ceaie și frați ; veț scupa cira. Cînd omu verire din ⁵²⁾ lucru va zice : „Ce=i ceasta ?“ Tu ver zice che „va veri maia și ceaia și frați a mel', pac rem ¹³⁾ scupa face o bura cira și o vesele ...“. E omu se va napi de coraie ⁹⁶⁾, che va cu cun'azi cira și cu pûnița ⁹⁷⁾ și cu fastu ⁹³⁾, și va fi bet. Atuncea rem noi alui da foc ⁹⁰⁾ ! —

Așa av=o prevtu naputit ¹⁰⁰⁾.

Mul'ara av făcut tot cum av prevtu vo naputit ¹⁰¹⁾. E omu fost=a corajăn ¹⁰²⁾ c=or vesel'e face cu a sa rodbina ¹⁰³⁾.

Acmo renche ! Iel' av cirat și omu fost iaco bet ; și al=av za= pel'ait durmi. Atuncea a verit prevtu : — Iuva=ț ie omu ?

— Oiei ¹⁰⁴⁾ ! Nogo=i bet ! Io l=am zapel'eit ¹⁴⁾ durmi.

— Iuva=i maia și ceaia și frați a tel' ?

— Durmi av mes !

— Bol'e ²³⁾ vede acmo tu se omu dorme. —

Mes=a mul'ara vede la om și verit nazat : — Ho ! Dorme nogo ¹⁰⁵⁾ fîrdo ! —

Prevту zice : — Nu te va vechi bate ! Ala, poimo la ie ! —

Atunce=av prevtu zvadit în ciavăł din jep și zis ale ²⁴⁾ mul'are :
— Ari un băfici ¹⁰⁶⁾ ? —

Mul'ara aflat băficiu și ăł'=av dat. Prevту av zabit ¹⁴⁾ ciavălu lu omu ³⁴⁾ ăñ vărhu de cap, cînd av omu durmit . . . Atunce=l' zice : — Vechi nu te va abate ! Ie ăi mort ! Acmo io meg chia. Cînt tu sculari do domareța ⁸⁵⁾, pac plănje ăñ casa. Atunce vor omiri veri la fire și=ț vor zice : „Ce=ț ie ?“ E tu ver zice : „Asera=m ³⁶⁾ cirat cu maia și ceaia a mev și cu frați și omu, toț scupa. Și mes durmi toț, și acmo omu ăñn'=av senòci murit !“ Atunce veț veri mie spure ca și lu prevtu și zacopei=l=rem ¹³⁾ ca și at mort. —

Cînd av domareța fost, ala mul'ara plănje (și zacopeit=ăl) și la prevtu=l mes spure. E jupanu din seliște și sudătu ¹⁰⁷⁾ av zis : — Nu=r ¹⁰⁸⁾ =lem ¹³⁾ zacopei ! Neca vire medigu vede, ce l'=a fost, c=a murit așa vreda (ali : na nahlo) ¹⁰⁹⁾. —

E lu prevtu n=a fost drag ¹¹⁰⁾ che va veri cumenșionu ¹¹¹⁾.

Acmo cumenșionu a verit și oboidit=ăl cela mortu. Niș n=av aflat celve ¹¹²⁾ mortu și zacopeit=ăl ¹⁴⁾. Medigu av zis c=av ciuda vir beit ; che l=a viru omorit ⁴⁶⁾ ăñ somnu . . .

Baba înca cu prevtu lucrat a sev lucru ¹¹³⁾ renche. Nu s=a vrut merita nicamor ¹¹⁴⁾, c=a fost prevtu mai bur.

Atunce șapte an' av omu ăñtru pemint zacut. Cînd av seden let trecut, ie postava ¹¹⁵⁾ grobu pricopei de ¹¹⁶⁾ un at mort. Atunce av mes iușto (ali : gl'ich) ¹¹⁷⁾ ăñ cela ghrob copei ¹¹⁸⁾. Și cel'i copaci au copeit de ¹¹⁶⁾ at om și av capu zvadit de cela manche. Și l=av afara hitit din hrob. Capu av poșnit juca și în ⁷⁾ sus scachei . . . Atunce av lor frica fost copacilor ³⁴⁾ și s=au naziruit ⁷⁹⁾ capului ³⁴⁾ cum joca și scache. A iel' s=av segureit ¹¹⁹⁾ și capu a catat ăñ măr. Și atunce oboidit=ăl . . . Și acia lasat tot și acasa a mes spure ce=av aflat ³⁾ : Mort cap și ceavălu=n ie !

Atunce=av întrebat omiri cire a fost cia zacopeit ¹⁴⁾. Și omiri av mes vede la hrob și spus=av : — Ceasta=i cela om ce=av nopta murit nahlo ! ¹⁰⁹⁾ —

Av prevtu dozneit ; alui ¹¹⁾ av frica fost : — Ceasta nu=i niș de novo ! Zacopeit nazat osele ăñtru pemint ! —

Ma a verit jandari ¹²⁰⁾ la mul'are ; av=o legat și=n pirjun mirat. Și cole vo sudnicu ăntrebat : — Cire=au omului ³⁴⁾ ciavălu în cap zabit ?

— Io nu știvu ! —

Ata zi av înca¹⁰⁾ cl'emat=vo na jimenanțiu¹²¹⁾: — Spure cire=i, pac ver acasa îi! Și=nca=ț rem¹³⁾ soldi da. —

Atunce=av zis mul'ara: — Io reș spure, ma mn'ie frica..., —

E sudnicu: — A! Niș frica! Samo spure... —

Zice: — Io și prevtu! —

Atunce jandari¹²⁰⁾ a din prevtu mes. Adurat=a³⁾ prevtu jan=dari. Atunce av zis sudnicu alu prevtu: — Ce=i cea de ur¹²²⁾ lucru, gospodine?

— Nu știvu!...

— Ma mul'ara av spus che=i tu și ia facut cea!...

Atunce prevtu a ștrafeit¹²³⁾ osămnaist let...

Auzită în 6 Septemvire 1927 deta *Andrea Doricici* zis și *Martinina* (de 55 ani vârstă) din Jeian.

NOTE

85) Locuția: „do domareța”. Cf. la fel: „Ămna=te do demarețe spovedi ăntre preutu” Mor., L. fr. n. 131; „Pac do domareța rano veriț” Mor., „Făt=fr.” 1929, 157.

86) Fon. și lexic.: Și la Pușc. II 323: *clin*. La Pop. II 98: *cl'in* = pană, cui de lemn; *cuiul de lemn* s'ar și potrivi pentru împrejurările date în acest text.

87) Locuția: „ca și l'epuru=n fi'are”. Cf. dictonul: „L'epuru=n fi'are și celița=n ml'are” Mor., „Făt=fr.” 1930, 138.

88) Locuția: „ocă, ni cole”. — Cf. de altfel: „che firle... ocă și cole” Mor., L. fr. n. 109; „neca meje... ocă și cole” Mor., L. fr. n. 161.

89) Lexic.: Etimonul croat. *stuči* = a frământa; a zdrobi.

90) Lexic.: Pentru ferma jeianeană amalgamată *pârla* cf. Mor., P. m. c. II, 19.

91) Lexic.: Etimonul slovenul *saj* = doară. Cf.: „sai ari amindo mă” Mor., L. fr. n. 154.

92) Lexic.: Cf. de altfel istrerem. *gândi* = a boci (Pop. II 112 și Mor., L. fr. n. 34). Povestașul îmi lămuria înțelesul cu perifraza: „plînje far de glas”.

93) Lexic.: Aice *iadăn* substantiv?

94) Lexic.: Etimon. croatul *gnjusan* (*gnusan*), *-sna*, *-sno* = murdar, greșos, hidos, oribil.

95) Sint.: Pitoreasca și specific-româneasca perifraza a adjectivului prin două nume [substantiv + subst.; substantiv (adjectiv) + pronume] legate cu prepoziția *de*. Cf. la Mor., L. fr. n.: „asiru de om” 124; „asiru de gheneral” 134; „asiru de mire” 139; „asiru de frate” 141. În daco-română, la Creangă: „un tâlpoi de babă” *Povestea lui Stan Pățitul*; „bunătațe de băiet” ibidem; „slăbătura cea de cal” *Povestea lui Harap Alb*; „A dracului sgătie de fată” ibid.; „astă pustie de gură” *Povestea unui om leneș*; „pocitul ist de soare” *Poveste (Prostia omenească)*; „câncerii de doftori”; *Amintiri din copilărie* III; „din pricina lui Pepcea de moș Bodrângă” ibid.; „zărghitul de Trăsnea” ibid.; „părdalnica de inimă” ibid. IV; „nemernicii de noi” ibid. IV; „bieții nimernici de săteni” *Ion Roată și Vodă Cuza*; „nenorocitul de

mine“ ibid.; „amărîtul de mine“ *Moș Nichifor Coțcariul*; „hlebul de baba mea“ ibid.; „frumușelul de oaspe“ *Făt-frumos fiul iepei*; „câinii de zmei“ ibid.; „cânele ist de Făt-frumos“ ibidem. Și la fel în aromână: „marasli di oamini“ rev. „Făt-frumos“ An. II 1927, 203.

96) Lexic.: Pentru etimologie cf. slovenul *korajža* = inimă, vîrtute, curaj — și it. *coraggio*.

97) Lexic.: Etimonul croatul *punica* = soacră. — Comentariul poveștii: „punița ai maia ale mul'are; pac socra ai maia omu'ui“.

98) Lexic.: Etim. croat. *tast* = socru (= tatăl nevastei). Comentariul poveștii: „*tastu*, cea-i ceaia ale mul'are“. Cf. Mor., L. fr. n.: „ca și lu *tastu*“ 134; „Atuncea=av... spus alu *tastu*“ 136.

99) Locuția: „rem alui *da foc*“.

100) Fon.: Deci *naputit*, cu prefixul sloven *na-* (cf. Nota 14). Cf. la Mor., L. fr. n. și: „nafe“ 154; „namajit“ 140, 161; „s=au namincat și napit“ 166.

101) Sint.: Pentru topică cf. Mor., D. C. I 101, Nota 273 (și 85. Nota 99).

102) Lexic.: Pentru etimologie cf. sloven. *korajžen* = inimos, curajos — și it. *coraggioso*. Cf. la Mor., L. fr. n.: *corajna* 112, 139, 175, *ocorajno* 174, *curajno* 139.

103) Fon.: Deci nu numai *rodvina* (Pop. II 145, Pușc. III 323, Mor., „Făt-fr.“ 1928, 6) ci și *rodbina* A. Glavina, *Calindaru lu Rumeri din Istrie* 76 și Pop. II, 145.

104) Lexic.: Interjecția *oiē!* (cf. german. *Oje!*).

105) Lexic.: De altfel *mnogo* < croat. *mnogo* = mult; cf. Mor., D. C. I 117, Nota 475.

106) Derivația: *bătič* = ciocănaș (derivat din *bătu*).

107) Lexic.: Etimon. croat. *sudac* (> *sudăfu*, cu accentul pe *ă*) = judecător, — alături de care *sudnicu* Mor., L. fr. n. 120, 144, 147 (*sudnicu* ali *rihtar*), 162 < croat. *sudnik* = judecător.

108) Fon.: Pentru metateza *nu=r*km* < *nu=l=rem* cf. Pușc. II 134 și Mor., „Făt-fr.“ 1928, 18 Nota 16.

109) Lexic.: Etimon. sloven. *naglo* = repede, subit (Mor., „Jun. lit.“ 1928, 274, Nota 1). Cf.: „O vota=v un om murit așa vreda (ali: na nahlo)“ Mor., L. fr. n. 143.

110) Locuția: *alui n=a fost drag che*. Cf. „M=ie drag c=aș me verit afla“ Mor., „Făt-fr.“ 1929, 34.

111) Lexic.: Cf. german. *Kommission*, it. *commissione*, sloven. *komisija*.

112) Morfologie: Pentru această terminațiune (la genitiv și dativ) a pronumelui în idiomul jeioant (neînregistrată la Pușc. II) cf. Mor., „Jun. lit.“ 1928, 54, Nota 3. Alte atestări, la Mor., L. fr. n.: *acelve* 168, *acestve* 169, *aselve* 170, *așelve* 145, *ur atve* 119, 159, *carve* 115, 130, *celva* 176, *celve* 134², 145, 152, 156, 169, 172², *celvetve* 144, 159, *a melve* 136, 140, 153, *niciurve* 116, *sacelve* 116, *a selve* 124, 151, 153, 156, *a sel've* (feminin) 174, *a telve* 141, 155, *urve* 172, *a urvetve* 151. De altfel, la feminin, formele în Mor., L. fr. n.: *carl'a* 151, „*carl'=aitu mărle oșcit*“ 155, *cel'a* 133, *a mel'e* 162, *niciur'l'a* 151, *a sel'a* 159. Iar la plural: „Și av spus celor atore lovji“ Mor., L. fr. n. 163. Cf. apoi și: „E cevaur (ali: ceva nușcarle) ... pac alui potriba hibeit“ Mor., L. fr. n. 127.

113) Semant. : Pentru accepiunea acestei fraze „av lucrat a sev lucru“ cf. Mor., D. C. I 96, Nota 215.

114) Lexic. : Etimon. sloven. *nikamor* = nicăieri, nici într'o parte.

115) Lexic. : Etimon. sloven. *postâva* = boiu, statură ; lege.

116) Semant. : Prepoziția *de* cu accepiunea *pentru* ; cf. : „voi io de iel' plati“ Mor., L. fr. n. 133.

117) Lexic. : Etimonul acestui *gh'ich* ?

118) Lexic. : Ucfcarescul *sapa* înlocuit în Jeliân cu *copei* (cf. Mor., „Jun. lit.“ 1927, 275, Nota 25.

119) Lexic. și semant. : Accepiunea acestui „s-au segureit“ e *s'au îmbărbătat*, *au prins la inimă*, precum *Cela seghuro* Mor., „Jun. lit.“ 1928, 272 ș. a. trebuie tradus cu *Omul care se bizuie*.

120) Lexic. : Cf. german. *Gendarm* și it. *gendarme* cu paralela istroromână *jandarmu* Mor., L. fr. n. 99, *jandarmi* Mor., L. fr. n. 36³, dar și *jandar* cf. Mor., L. fr. n. : „Io meg din jandar“ 122 ; „jandari omiri abatu“ 133 ; „meg din carabiner (ali : jandar)“ 139. Alături de acestea : *bôhtaru* Mor., L. fr. n. 71 ; *rûjnica* (Mor., L. fr. n. 99) < sloven. *orožnik* = jandarm ; și *carabiner* < it. *carabinieri*.

121) Lexic. : Etimonul acestui *jimenanțu* ?

122) Lexic. : Perifraza „ce-i de ur“ = ce fel de ... ii. Cf. : „ce-ste voi de ur ?“ Mor., L. fr. n. 165.

123) Lexic. : Cf. german. *strafen* = a pedepsi, a amenda, a condamna. Cf. „Che-l va măn'e ștrafei (ali : sândi)“ Mor., L. fr. n. 147.

Leca Morariu

Ion Cârdei

Succava pitorească :
Spre Zamca

Poveste c'un fecior de împărat

(Sfârșit)

O pornesc ei într'o doară la împăratul cu inelul. Cum mergeau pe drum, feciorul de împărat care o fost guzan îl povătuiește pe celălalt: — Să mă bați, să mă sudui, să te faci că mă iai în pieptul calului, că doar, doar i s'o face milă și ne-o da inelul. —

Când l-o văzut tată-său întors după trei ani de nstrăinare, mare bucurie o avut. Da tot nu voia nici în ruptu capului să-i dea inelul. Atunci feciorul de împărat s'o dat pe lângă mă-sa și o ruga să-l ia cu binișorul pe moșneag ca să-i dea inelul. Da unde-l suferă tată-său cu vorba asta! Atunci fratele de cruce'ncepe-a-l sudui și nu gândește mult și dă să-l ia'n pieptul calului. Împăratul, cum vede atâta otocol, sare'n sus: — Na-ți inelul, voinice, și lasă-mi feciorul! — Da n'o apucat a-i spune ce să facă cu inelul, c'acela s'o și dus. Și ca să nu-l mai lese năcazului, își trimite fiul să-i spuie. Da voinicu o mers cale lungă, pân la poala unui codru, și s'o așezat pe ghizdele unei fântâni. N'o apucat nici să ofteze când aude huit și hrea-măt prin pădure. Când cată bine, vede că-i frate-său de cruce cu tăță armata împărătească.

— Așa, măi frate, nu ți-o fost milă de tine! Să fi luat pe soru-mea, ți-ai fi petrecut viața măcar trei zile. Ai luat câmpii'n cap. Da ce hasnă de inel? Să-l pui în deget și să-l învârți de trei ori! —

Cându-l pune'n deget, ies doisprezece urieși.

— Ce voiești, stăpâne? Ca vântul ori ca gândul? —

— Ca vântul, mări. —

Cum o zis s'o și făcut. L-au ridicat ca pe-o pană și ca pe palme l-au dus la cele trei fete'impărătițe. O ia cu deasila pe cea mai mică și o duce cale de trei poște. Își zidește curți împărătești, își îmbracă nevasta icoană și'ncepe-a uita grijile și năcazurile. Dar ce straie făcea ziua, dimineața le găsia ferfenită. Amărit își răcea altele și pornia la vânătoare. Într'o bună zi dă de-o babă.

— Ce faci, mătușă?

— Ce să fac, fecior de împărat? Năcăjesc și eu cu bătrânețele. Da ce vânt? —

— Nu știu ce să fac. Ce straie îmi fac ziua, dimineața le găsec rupte.

— Să te duci desară la podul de=aramă și să stai în mijlocul podului și=ai să vezi cine împlă la femeea ta. —

O făcut cum i=o zis baba. Și=o văzut doi zmei paralei. A doua și=a treia sară s'o dus la podul de argint și la podul de aur și tot pe cei doi i=o găsit. Ce să facă el, că nu poate trăi? Învârte inelul și cheamă urieșii. — Ce voiești, stăpâne?

— Să=mi faceți curți pe cutare apă, să nu poată veni zmeii la mine! — Zis și făcut. Și'o'nceput a trăi iar în fihnă, că zmeii doar la mal puteau să vie. Dar pe femeie=o mânca pielea de bine: — Lasă= mă, omule, să mai văd cumu=i câmpul! —

Feciorul de'mpărat i=o'ngăduit și femeea o ieșit la mal și s'o dat cu zmeii'n sfeție. Da ei mi=o povătuiesc că, mări, să'ntrebe ce putere are bărbatu=său de face curți de marmoră pe apă. — Cumu=l întreabă muiera, voinicul nu gândește mult și=i rade=o palmă. Muie=rea însă nu=l slăbia cu'ntrebatul, iar el, prostul, i=o mai dat două șterse și s'o apucat de i=o spus. Și femeii numa i=o răs inima de bucurie. Și=o așteptat ea pân'ce=o'noptat. În puterea nopții s'o sculat, o scos inelu din degetul bărbatu=său, l=o pus într'al ei și l=o'nvârfit de trei ori. Ies cei doisprezece urieși:

— Ce voiești, stăpână? —

— Nici urmă să nu rămâie din curțile iestea aici. Doar pe el să=l lăsați cu tot cu pat. —

Și cât ai clipi s'au destrămat curțile și=au pierit odată cu urieșii și muiera. Feciorul de'npărat, când s'o deșteptat și s'o văzut în mij=locul valurilor, numa o'nchis ochii de supărare. Un pește l=o văzut cum sta scârbit acolo, i s'o făcut milă și l=o dus în spate pe mal. Dela apa ccea o mers voinicul un an de zile. O ajuns la un păr=mândru rotat. S'o așezat sub dânsul cu fața'n sus și=o zis: — De=ar fi pere, aş mânca și eu vre=o două. — Păru=i răspunde: — De cându=s pe lume, n'am făcut pere. Roagă=te, premuntene, pentru mine la sfânta Vineri și până'n sară=i mânca pere. — Se roagă feciorul la sfânta Vineri și iar pornește la drum. Merge=un an de zile și dă de=o fântână'ntr'o pustietate. Se pune pe ghizdele și zice: — Fie omul cât de sătul, nu i=ar veni a bea apă, câtă mârșavie=i în=tr'însa: frunză, schini, gâmbioane, iar apa numa gălămoz. Se descaltă și cu obielele freacă pietrele; cu pălăria scoate apă, și=o curățește. Iese de=acolo și zice: „Fie omul cât de flămând, că i=ar veni a bea apă acum. —

Fântâna=i răspunde: — Premuntene, fă pe cărare la deal! Îi

da de-un cuptior mic, hârbuit. Mănâncă ce-i găsi'ntr'insul și vină de bea apă. — Se duce feciorul de'mpărat la deal și dă de cuptior. Da'ntr'insul, niște plăcinte ca mierea! Mănâncă bine, bea apă și se duce la păr. Da cracii părului se rupeau de'ncărcăți. Mănâncă pere și-și mai ia un sân să aibă pe maideapoi și hai disnou la drum. După șapte ani o ajuns în țara Vântului.

nu era Vântul acasă. Femeea Vântului îl întreabă: — Ce cați, premuntene?

— Aș vrea să mân peste noapte aici.

— Te-aș primi, da vine Vântul sub sară zgâriat de schini din gard, de cornu boului, și mi-i că te-a omori. Da tot am să te primesc. Cat eu de tine. Vără-te sub covata asta! — La asfințitul soarelui vine Vântul. Cum vine, cumu-i miroase că-i cineva'n casă.

— Măi femeie, miroase-a premuntean. De vrei, spune-mi-l; de nu, îl mănânc. I l-o [spus și l-o lăsat în bună pace. Și-apoi îndata mare femeea Vântului o gătit cina și la masă i-o pus. Iar Vântul o prins a-și întreba și-a-și descoase oaspetele. Că cine-i, dincotro și'ncotro? Feciorul de'mpărat i-o spus povestea sa din fir în păr, iar la urmă o zis, frământat de voie rea și năcaz: — Mi-am luat de-o grijă c'am să mai fiu ce-am fost odată. Hehe! Cine-am fost și cine sânt!? Aș sluji undeva de-aș găsi, că stăpân nu mai pot fi!

— Fecior de'mpărat, lasă scârba și năcazul și cinează. Mâne ai să fii și mai și decum ai fost odată. —

A doua zi, desdemineată, cheamă Vântul o companie de șoa-reci și-i spune unuia: — Măi sârjântule, îi putea să-mi aduci inelul dela cutare împărăteasă? — Ea era amu împărăteasă la marginea lumii.

— Nu pot, stăpâne, că măimăinte am fost cu patru soldați în patraulă pe șoseaua căhlui și mi-o ieșit înainte una mititică, zgribulită și iuspatru soldați mi i-o'nșfăcat în gură.—

Cheamă Vântul o companie de guzani și-i dă: — Măi sâr-

Jilt neolitic târziu (vezi „Făt-frumos“ 1933, 23)

jăntule, mi-și putea aduce inelul dela cutare împărăteasă ? Măne te fac mai mare, bună oară căpitan.

— De ce nu, stăpâne ? — Se duce la 'mpărăteasă și se suie'n pod. Roade'n dreptul mesei și când pune împărăteasa inelul pe cornul mesei să se spele, el nu chitește mult, ci, ciuști ! din pod, ia inelul și te du, băiete. Împărăteasa, când s'o șters, cată inelul ; dar ia-l de unde nu-i.

Când o văzut premunteanul inelul, nu mai încăpea'n piele de bucurie. Cumu-l pune în deget, așîș îl invârtește. Ies cei doisprezece urieși.

— Ce voiești, stăpâne ?

— Nu voiesc nimic. Să-mi luați pe 'mpărăteasa cutare și s'o duceți pe-o măgură nantă. — Urieșii i-au împlinit porunca. Iar Vântul când o suflat, împărăteasa o picat jos de pe măgură. Și femeea Vântului o blagoslovit să se facă guzan.

Când s'o 'ntors feciorul de 'mpărat în țara lui, la vatra lui, într'o trăsură cu cai de foc, stând alături cu sora fratelui de cruce, moșu-său i-o picat la picioare că să-i rădice viața de prici și să nu-l schingiuiască să se canonească amu la bătrânețe.

— De ce te temi, de-aceea nu scapi.—

I-o tăiet mâinile și picioarele și l-o lăsat așa în plata Domnului.

Și dac'o ajuns, vezi Doamne, în țară, o pus urieșii de i-au zidit palate de aur curat. Și-o pornit nuntă mare și, cică, de-atunci n'o mai fost așa nuntă pe fața pământului. Și-o ținut un an întreg. Iar la nuntă câinii te-așteptau cu colaci în coadă.

Și-am fost și eu.

Și-am încălecat pe-o șea și-am spus povestea așa.

Culeasă în Ianuarie 1928 din Mitocul-Adâncatei, jud. Dorohoiu, dela moșul Gheorghe Bobu, în vârstă de 70 de ani, mort în vara aceluiaș an

de Petru Iroaie

Recenzii

G. M. Vlădescu : „Menuetul“, roman. — București, ed. „Bucovina“ (I. E. Torouțiu). —

În anii 1924—1928, în perioada de glorie a „Ateneului“ din Suceava, datorită unei conduceri vrednice, dar și faptului că pe atunci administrația C. F. R. — care încă nu era „autonomă“ și îndeosebi nu era „comercializată“ — dădea bilete de liber parcurs pentru conferențieri, — în acea epocă deci, Suceava românească a putut să audă cuvântul unui N. Iorga, Smara, Arhim. Iuliu Scriban, Stere Diamandi, A. Papacostea, O. Tafrali, I. Simionescu, C. A. Parteni, Micaela Catargi, M. Berceanu, Eug. N. Giurgea, ca să nu-i amințim decât pe cei din afară de Bucovina. Printre conferențierii aceștia, unul din cei mai simpatici a fost tânărul scriitor G. M. Vlădescu, care ne-a vorbit, la 14 Decembrie 1924, despre „Criza morală și lecuirea ei“. Avea atunci la activul său două volume de schițe : *Lacrimi adevărate* și *Tăcere*, titluri care, ele înseși, spuneau că autorul era din școala blândului măestru Brătescu-Voinești. Într'adevăr, e aceeași notă de gingășie, de discreție, de blândă melancolie, de ușoară reflexiune filosofică și îndeosebi aceeași conciziune care caracterizează d. ex. schițele *Tăcere*, *Un roman*, *Micica* (un giuvaer : jalea unei familii pentru moartea unui motan), *Cântecul lebedei*, *Otrava*, *Monotonie*, *Păcat mare*. Și e aceeași lume a celor mici și obidiți, a anonimilor învinși în lupta vieții. Dar mai e și tehnica, umorul și satira *Momentelor* lui Caragiale, prin care d-l Vlădescu se situează alături de Patrașcanu, în schițele-dialoguri *Farmazonie*, *Încurcătură*, *S. M. F. S. P. 300 L.* (adică : societatea micilor funcționari publici salariați până la 300 lei lunar), umor care ajunge grotesc în *Crescendo sau Jalnica tragedie a unui ou . . .* și fantastic în *Oala fermecată* (un fel de *La hanul lui Mânjoală*).

Dela 1922 încoace, d-l Vlădescu n'a mai publicat decât prin reviste, dând și o colecție de traduceri din novelele lui Dostoiewski, *Crocodilul*, în biblioteca „Dimineața“. Și iată-l acum ajuns dintr'odată, printr'un salt nu prea obicinuit, dela schiță la roman — salt reușit, căci *Menuetul* e aproape roman, roman satiric de moravuri, cu acțiune ce se desfășoară în linii tari, cu tipuri pline de viață și bogat în frumuseți de amănunt, dar și în iperbole cari denotă că în sufletul autorului s'a intensificat inclinarea spre grotesc, spre șarjă. Tema romanului e tragedia artistului în luptă cu meschinăria provincială, burgheză.

Domnul Anibal Ionescu-Năzdrăvanu, „biet dascăl de muzică într'un oraș cu urechile infundate“, a râvnit în tinerețe spre culmile artei, dar a căzut victimă dragostei mamei sale, însurându-se cu femeia care i-a fost *ei* dragă : „și m'am pomenit priponit ca un bou căruia nu-i mai schimbă nimeni țeruşul !“ Dar ceeace nu i-a fost dat lui, ajuns acum un provincial „cu burtă, cu chelie și cu față de măritat“, — fericirea valorificării talentului, vrea s'o vadă înfăptuită măcar pentru singurul său elev înzestrat, „din atâtea sute de copii surzi, afoni sau idiști“, Paul Manolache, fiul văduvei Angelica Manolache, absolvent al Conservatorului la vioară, „geniu“ muzical, în viitorul căruia bătrânul crede cu toată tăria și căldura de a se realiza pe sine măcar în elevul său. Și astfel, la începutul capitolului I, îl vedem în discuție aprigă cu mama băiatului, a cărei iubire se împotrivește energic în demnului de a-și trimite copilul la Paris. În lupta ei desperată, doamna Manolache are o tovarășă înverșunată în chiar soția lui Ionescu, coana Victorița, tip de Xantipă și întrupare a provinciei refractare față de tot ce e aspirație idealistă, încât căsnicia bietului Ionescu e un iad, în care singurii mângăietori îi sânt portretele marilor muzicieni și — patefonul. Dar coana Victorița e și interesată în cauză, căci vrea să-și mărite fata, din căsătoria întâia (pe „duduia Olimpia“, care nu mai frumoasă nu e, dar gospodină aprigă, ca și mă-sa), cu Paul, care deci nu trebuie să plece la Paris, „să-l *acafe* pe acolo toate haima-nalele, să-ți aducă'n casă cine știe ce șoacăfă“, ci „să vie colea, să se însoare, să *ne* facă doi-trei nepoței și să fie în rând cu lumea !...“. Totuși, în capitolul II, d-na Angelica primește acum „scrisori lungi, cărți postale ilustrate, cu vederi din Budapesta, Viena, Salzburg, Innsbruck — Paris“. A biruit deci *adevărata* dragoste de mamă, iar biruința aceasta e pregătită cu meșteșug încă din capitolul I, în clipa când ea contemplă fotografia din tinerețe a lui Anibal, „cu fruntea înaltă și ochi cutezători, cu privirea plină de încredere“. Acum și Anibal primește regulat scrisori dela Paris, iar între el și mama băiatului se face o legătură sufletească din ce în ce mai strânsă, Angelica devenind acum și ea eleva profesorului de muzică, — „să nu fie proastă când s'o întoarce băiatul tobă de carte“. Dar coana Victorița continuă a face notă discordantă, cu atât mai accentuată, cu cât scad șansele duduii Olimpia, care acum nu mai poate conta decât cu „Pierre“ Ispas, portărelul. — Surprinzătoare e, într'una din scrisorile lui Paul, o apreciere ca aceasta : „Franțujii, dragă maestre, sunt oameni cei mai netaleantați din lume. Totuși, nicăiri nu înfloresc artele

„Ca'n Franța! Printre elevii conservatorului nu se distinge nici unul. Cei mai buni sunt rușii, apoi *nemții*, italienii, ungurii“. Până aici am crede că li se contestă „Franțujilor“ numai talentul muzical; nu e însă așa, căci mai departe cetim: „Ei nu sunt nici muzicanți prea mari, nici poeți, nici filosofi. Dar știu să culeagă entuziasmul din aer, din vânt sau din lună și să-l toarne în suflet cu cisterna... Transformă nimicul în energie, iar fantezia lor stă cu creștetul în aer! Ei n'au genii, nici creatori, dar cultivă genii creatoare pentru toată lumea. *N'au însușiri, dar au gust*“. Dacă în expunerea aceasta trebuie să vedem opinia autorului, ea ar cadra cu simpatia pentru germani, de care ne amintim că o profesa în conferința dela Suceava — și atunci, Vlădescu ar fi încă odată ucenicul lui Brătescu-Voinești.

Dascălul e convins că Paul îl va egala pe Enescu, iar începutul împlinirii unor asemenea speranțe îl aduce capitolul III. Paul Manolache, acum Pol Manò, a concertat la Paris în fața marelui Paderewsky, cântând celebrul lui *Menuet*, a fost distins de compozitor și e sărbătorit în „Echo de Paris“, „Figaro“ și „Le Soir“. Iar, de aci înainte fericita mamă primește mereu cadouri, fotografii și bani. Pentru Anibal e realizarea visului „să se prelungească'n existența altuia idealul de viață care lui i-a fost interzis“. Evenimentul are darul de a trezi orașelul din letargie, iar d=na Angelica se vede obiectul considerațiunii generale, chiar și din partea prefectului, a cucoanelor „din elită“ și îndeosebi a domnișoarelor „cu pretenții mari“ cari „o salutau făcând ochii mici...“ (vezi Vlahuță: „Doamne mari cari își vor face ochii mici ca să te vadă“). Pe când Ionescu strigă în toate părțile că „elevul și-a întrecut maestrul“, madam Ionescu „din ce în ce mai hărățgoasă“, indignată îndeosebi de „poza“ d=nei Angelica, de ifosele ce și le dă. — Urmează un moment culminant, care dă și titlul capitolul IV: „Sărut mâna, mamă dragă!“, cuvinte cari mama le aude de pe placa de gramofon cu menuetul de Paderewsky, cântat de Pol Manò al ei. Domnul Anibal e în extaz. „Arcușul lui Paul firimița notele'n stacate mărunte, învârtelindu-le ca pe un stol de lăstuni!“ — Și acum ecoul în oraș: Domnul Samy Goldenberg, proprietarul „Marelui Magazin de Muzică și Instrumente Muzicale *La Traviata*“ înșirase în vitrină plăcile cu *Menuetul*... „și încadraseră'n ramuri de brad și'n panglicuțe tricolore portretul lui Paul“, iar un haut-parleur uriaș face să străbată în stradă magica melodie, care în curând ajunge o obsesie generală. Se pun în mișcare toate gramofonele, pianele și pianinele târgului; un practicant dela o bancă rea-

lizează o bună afacere cu portretul lui Paul, o nouă frizerie își pune firma „Poll Manno“. Iar cutare profesor universitar, care „debarcă“ în orașelul acesta pentru a ține o conferință, o omagiază în public pe mama vestitului violonist. „Domnișoarele deschideau pianele, închideau ochii și înfiripau deodată *Menuetul*, care sălta când mai șchiop, când mai sprinten, dar totdeauna voios în succesiunea notelor lui repezi“. Doamnele o iau deoparte pe fericita mamă și-i propun partide „stră-lucite“. Cea mai stăruitoare în aluzii cât se poate de directe e coana Victorița, dar d-na Angelica „face pe proasta“. Gloria lui Pol Manò e în zenit, dar el rămâne modest și laborios, „izbutind să creeze și să stabilească între coardă și arcuș o atingere nouă“, iar „interpretările lui găseau comentarii extrem de vaste“.

Știri ca acestea, aduse de un ziar mondial ca „Le Temps“, fac fericirea d-nei Angelica și a d-lui Anibal, dar entuziasmului acestor două suflete înrudite, Victorița îi opune bănuiele triviale de mahala asupra unor legături ale tânărului cu cutare cântăreță din Milano, de care se arată fascinat. Prognosticul ei e că mama nu-l mai vede pe băiat, fiindcă „l-a încurcat *aia* bine și nu-i mai dă drumul“. — În fața insistențelor matrimoniale ale veninoasei „prietene“, Angelica se hotărăște la o tactică mai prudentă, dând aparența aprobării. Un episod care nu are alt rost decât să pună în evidență firea entuziastă a lui Anibal e prima audție de radio în viața sa, cu „Pagliacci“ dela Roma, extaz pe care i-l procură „domnul doctor Coriolan Matecș, vrednicul profesor de fizică și director al liceului „Petru Cercel“ — Bănățean de origine, înălțând cea dintâi antenă din oraș deasupra școlii. Și în clipele acele de transport, revine tema fundamentală a romanului, sub chipul poveștii „cocorului captiv“, care s'a smuncit, a rupt cătușele și a sburat. „O fi căzut bătrânul cocor, frângându-și gâtul. Dar numai el a avut norocul să vadă viața din înălțimile cari l-au ademenit și l-au învins“. Și, convins că „arta e tot ce poate fi mai sfânt, pentru că, împreună cu iubirea, înfățișează singura parte dumnezească din noi“ — bătrânul entuziast îi scrie lui Pol o scrisoare de douăsprezece pagini, povățuindu-l *să nu vie acasă*. Dar la scrisoarea aceasta nu primește răspuns, iar mama nu mai primește decât scrisori foarte scurte, și acele scrise cu mașina. Nici gazetele nu mai scriu despre succesele băiatului, nedumerire pe care el încercase s'o lămurească, scriindu-le că a plecat în Elveția, ca să se odihnească și să pregătească o compoziție proprie. Dar și mama și Anibal bănuiesc ceva reținut, ceva ascuns în sufletul tânărului, iar coana Vic-

torița are prilej din belșug să triumfeze cu bănuielele ei josnice de dată mai veche.

Conflictul dintre Victorița și soțul său izbucnește violent când se descopere că fata lor a fost sedusă de portărelul Ispas, rămânând însărcinată, încât ginerele acum e la largul său, în ce privește pretențiile dotale. Dar când Victorița îl mai bănuiește pe Anibal cu Angelica („Eu proasta, credeam că oftează de dorul copilului și când colo, era în călduri, ca javrele“ (!) . . .), furia lui, îngrămadită de atâția ani, se deslănțuiește într'un vifor de lovituri cu pumnul. E o scenă de un realism crud ; „Se rostogoleau amândoi pe scânduri, înceștați și însângerați . . . Se odihneau o clipă, apoi o luau dela capăt, trudindu-se din răputeri să lunece cât mai jos“. Ceea ce urmează acum, e una din probele de fantazie grotescă, de care vorbiam mai sus : „Și iată că din revărsarea torențială, a țipetelor și a sudalmelor, se urzi ființa unui animal mititel și isteț, întâi cât un purice, apoi cât un gândac, pe urmă cât o broșcuță, cu trup de câine, cu cap de șoarece și cu limba de șarpe . . . Se dete de trei ori peste cap și se lăți ca o fâșie de hârtie. Apoi se strecură subt ușă, ajunse'n stradă, se dete iar de trei ori peste cap, reluându=și treptat înfățișarea de purice, de gândac și de broșcuță. Clipi din ochi strălucitori, își linse botul cu satisfacție, chicoti într' un răs care era și lătrat și miorlăit, și bocet ; apoi o luă la fugă pe marginea trotoarului, sări peste garduri, peste șanțuri și peste băltoacele maidanelor, până ce ajunse la ușa țății Aglaia care tocmai punea niște *crastavefi* la murai. Li sări sprinten pe genunchi, apoi pe umăr, și lungindu=și botul până la urechea ei lacomă, îi șopti ce se petrece în casa profesorului . . .“ Acest „mic animal“, a cărui genealogie se poate urmări până la celebra „Fama“ personificată a lui Virgil, aleargă apoi la madam Grigoriu, la madam Bogdan, la preot, la spițer, la lustragiu și, în sfârșit, la „Central“, unde era „stat=major, balamuc și cenzură“ pentru tot ce se petrecea în oraș, „era Lausanne, Geneva, Rappalo, Kremlin, Quai d'Orsay . . .“ și unde relațiunile lui Anibal Ionescu cu d=na Angelica Manolache, care „loveau în vechea tradiție de moralitate a târgului“, sunt aspru osândite. Dar „micul animal“ se strecoară și în casa d=nei Angelica, „îi sări pe genunchi, apoi pe număr și=și lungi botul unsuros spre urechea ei trează“. Scandalul în care se vede implicată, împreună cu dorul de băiat, dela plecarea căruia erau acum cinci ani, o determină la o ultimă încercare : să=i scrie că dacă nici de data asta nu vine, atunci se duce ea să=l caute. Și iar asistăm la

un capitol întreg (*Conu Iordăchel, conu Grigoriță, conu Iacovache și alți mulți cuconi și cucoane*) de bârfeli: „culegeau vorbele din aer, din gunoi, de pretutindeni, devotându-se cu trup și suflet ideiei de a construi cât mai înalt edificiul acestui scandal . . . Amănuntele, se împărteau copios, ca zaharicalele, iar orașul trăia adânc satisfacția de a fi ieșit pentru un timp din monotonia lui obișnuită“. Anibal demisionează din învățământ, sub presiunea acestei opinii publice, după ce firește dăduse divorț, — dobândindu-și astfel înalta libertate la care râvnise o viață întreagă.

Scrisoarea d-nei Angelica are drept rezultat o telegramă care anunță sosirea lui Pol Mano, veste ce răscolește tot orașul. E o tră-sătură de măiastră psihologie, în același timp și un „moment pregătitor“, presentimentul mamei care o face să nu creadă telegramei, s'o considere cu un fel de mistificare.

„Douăzeci de *pretene* și-au scuturat în ziua aceea tălpile pe scara d-nei Angelica și-au lăcrămat de induișare. Douăzeci de *gurițe* și-au ținut buzele s'o pupe și douăzeci de perechi de ochi au răscolit dedesubturile fiecărui lucrușor din casă, doar vor afla ceva nou cu care să-și sature curiozitatea“. Dar pe când cucoanele o năvălesc cu întrebările și cu dragostea, pentru Angelica, absentă, vorbele lor „alcătuiau un zumzet ca de albine; și zumzetul acela creștea mereu, o învăluia ca o negură și o amețea ca o băutură prea tare. Se uită afară. Cerul avea culoarea sumbră a mării, iar norii s'alungau și se ciocneau ca valurile . . .“ Are viziunea unui naufragiu, în care îl vede perind pe Paul al ei, și se prăbușește. Și iar întrebări ale cucoanelor și sfaturi, până ce, rugate s'o lase singură, cucoanele ofensate, se dedau la comentare ca acestea :

— Dacă-i vine cu greață și cu ameteți . . .

— Te pomenești !

— Ba nu, zău !

— Și ce te miri ? Dacă nu s'o fi păzit . . .

— Îi face bucurie lui fecioru-său !

— Dă, îl poțeste la botez !

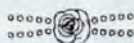
În capitolele XII și XIII, suntem în plină caragialidă. La „Central“ se discută ce atitudine trebuie să ia opinia publică și îndeosebi presa (reprezentată prin junele — nu Rică Veturianu, ci Ernest Poticneală, directorul „Opinii separate“) față de sosirea lui Pol Mano. Concluzia e că, oricât tânărul Manolache este un geniu și o glorie a orașului, purtările imorale ale mamei sale și chiar „viața misterioasă

și adulteră, ba chiar destul de dubioasă“, pe care o duce el însuși în străinătate, nu permit „să-i dăm mâna și să-l primim în casele noastre cinstite“, concluzie aprobată și de prefectul județului, care, „în dubla calitate de părinte de familie și reprezentant al guvernului avea îndatorirea să lupte împotriva curentelor imorale“. Dar chiar prefectul devine victima unei farse, pusă la cale de conu Iordăchel Ciuntu cu domnul Samy Goldenberg, căruia îi surîde o bună afacere: o telegramă semnată „amic ministru Bărgăuanu“ cu rugămintea de a primi „oficial și festiv gloria națională Pol Manò“, fiindcă „dictează mari interese de Stat“. Zarva ce se desfășoară acum, cu pregătirile oficialității și ale orașului întreg, e prilej de îmbelșugată șarjă și satiră. „Un comitet de doamne alcătuit ad-hoc, puse bazele unei societăți filarmonice, botezată *Pol Manò*“, proclamând ca președintă de onoare pe d-na Angelica Manolache — și fiecare ins își căuta prin fundul buzunarelor un zâmbet cât mai dulce, cât mai cleios“.

Dar în toiul pregătirilor, „în timp ce orașul întreg trepida, și conu Costăchel asuda, și gagiștii își lutruiau istrumentele cu *amor* și domn Samy vindea plăci și frizerii rădeau bărbi și cucoanele încercau rochiile; ... în timp ce ediția specială a *Opinii separate* inundase orașul, ducând vestea marelui eveniment și portretul zâmbitor al prefectului protector al artelor“ — o nouă telegramă, de aceeași proveniență, semnată de același ministru, interzice orice amestec al autorităților în întimpinarea lui Pol Manò. Și iar Caragiale: goana turbată a poliției întru doborîrea tufurilor omagiilor pregătite călătorului încă nesosit. „Căzură la pământ... și tricolorurile, și ghirlandele, și zâmbetele lipite cu pap la colțul gurii“, iar „cucoanele dizolvară imediat asociația lor filarmonică“. Astfel, când să sosească trenul, pe peronul gării nu e decât d-na Angelica, dar și conu Iancovache Mancaș, fost prefect, om cumsecade, dar totuși mai câțiva curioși. Mai e însă și d=șoara Rașela, fata lui Goldenberg, cu un mănunchiu de garoafe, și madam Kovaci, profesoară de pian, Unguroaică ce „râde urât cu gura ei știrbă și privește nespus de frumos cu ochii aceia luminoși și adânci“. Prevederea d-nei Angelica se împlinește: Paul n'a sosit; în locul lui coboară „o fată cu guler scrobit și cu ochelari cu ramele negre. Se uită la lumea de pe peron și se strecoară, sfioasă, spre ieșire“. E „secretara maestrului“, care lămurește că Paul vine cu alt tren — dar apoi, rămasă singură cu mama lui, o lasă să întrevadă că Paul a rămas pe totdeauna în Elveția, a murit. Fata aceasta, Virginia Martinescu, căreia Paul îi zicea Casta,

Martin, vine din lumea lui Brătescu-Voiniști: firavă, cu șolduri înexistente, cu umerii prea strâmți, degete foarte subțiri și foarte albe, iar în firea ei având „ceva foarte atingător, ceva înrudit cu părăsirea și suferința. Poate unde era atât de palidă și micuță...” Asupra ei trece de acum înainte sentimentul matern al d=unii Angelica. Dar romanul nu se încheie încă cu nota aceasta împăciuitoare, ci cu un acord strident: vestea că „s'a spânzurat domnu Anibal” — simbol al căderii celor buni și idealști în lupta cu brutele meschine și prozaice... — Cu ideea aceasta la bază, cu calitățile pe care le evidențiază analiza noastră și citațiunile ce le-am dat, îndeosebi pătrunderea psihologică și îndemănarea tehnică și stilistică, și chiar cu neajunsul tendinței prea pronunțate spre iperbolă, în bine și în rău, *Menuetul* d=lui Vlădescu este fără îndoială o operă de valoare, meritând deplin premiul ce i s'a acordat de S. S. R. (Societatea scriitorilor români).

Victor Morariu

Multe și mărunte...

† Folclorul lui Carol Miculi. — Cum de dată recentă am avut sub ochi una din fasciculele lui Carol Miculi (*Douze airs nationaux roumains...*) pe cari d=el Octavian Beu le aprecia atât de elogios (cf. și „Făt=frumos” 1932, 283—284), ținem să precizăm că aceste *arii naționale române* nu prezintă numai material folcloric, ci și cărturăresc, cum e cazul (în menționata fascicolă) cu Nr. VI *Pe o stâncă naltă* (*Andante cantabile* în La=bemol=Major) care=i cunoscuta melodie popularizată pentru balada lui Bolintrineanu *Pe o stâncă neagră, într'un vechiu castel* — și cu Nr. VIII ibidem (*Andantino* în Do=Major), melodie cântată în școlile primare din Bucovina cu textul *Unde=i filomela dulce ce cânta, unde=i ciocârlia se ne desfăta*.

L. M.

* * *

Ortografia Academiei. — Distinsul filolog Al. Procopovici, se ocupă, în articolul „Pentru ortografia Academiei Române” publicat în „Gândirea” (XIII nr. 4, pg. 147—151) de recentul sistem ortografic fixat limbii noastre de către Academia Română. Autorul administrându=i și d=sa câteva observații critice, constată că ortografia e susceptibilă de atâtea modificări câți scriitori sânt. Academicienii, între cari și Sextil Pușcariu, cu temeinice opinii științifice, au renunțat pe rând la parte din părerile d=lor spre a revizui și unifica ortografia. Noi n'avem decât a ne conforma regulilor stabilite căci: „Felul nostru de a scrie fiecare cum îi place, mulți ignorând sau disprețuind chiar regulile ortografice, ca un accesoriu supărător în stilizarea gândurilor lor, nu este decât unul dintre aspectele variate ale unor stări de dezechilibru și desordine, de care am vrea să scăpăm.”

I. Pană

* * *

Cuciurmare și Cuciurmic. — Două numiri din geografia Bucovinei care vor fi stârnind nedumeriri etimologice. Îmi amintesc că pe când eram elev de clasa a IV-a sau a V-a „gimnazială,” mă gândiam la o cercetare la fața locului pentru a stabili dacă într'adevăr oamenii din satul întâiu au *ciur mare*, iar ceilalți *ciur mic*!... Mai târziu, cutare coleg ucrainean îmi afirma că „*cucior*“ e un slavonism, cu semnificația de *deal, înălțime*. Iată însă că în cartea *Trügerische Lösungen* a publicistului Philipp Menczel, (fundatorul ziarului „Czernowitzer Allgemeine Zeitung“) — având subtitlul *Erlebnisse und Betrachtungen eines Österreichers*, apărută 1932, carte cu tendență revizionistă, preconizând falimentul noii geografii a Europei Dunărene și restabilirea complexului austro-ungar ca necesitate economică, geografică, culturală etc. — în cartea aceasta deci, care, abstracție făcând de elementul tendențios, are pagini interesante din punct de vedere bucovinean și românesc — în capitolul bucovinean *Das Land und seine Menschen* cetim, la pag. 23: „Tief in die Vergangenheit reichen die Namen *Kuczurmik* und *Kuczurmare*. An der Wasserscheide zwischen Pruth und Dnjestr liegt das erstere und der Namen bedeutet *kleines Lager*. *Kuczur* ist die *tatarische* Bezeichnung für Lager, und *mik*, richtiger *mic*, ist rumänisch und bedeutet *klein*. *Kuczurmare* ist nach der gleichen Ableitung das *große Lager*“.

V. M.

Cronică

„Muzeul Țării“ (?) din Cernăuți. — O Martha Kern (Die Funde von Șipeniț in „Czernowitzer Allgemeine Zeitung“ Nr. 8429 din 16 Aprilie 1933) ne aduce aminte că, „necunoscut, pietrificat și prăfuit“, ar fi existând la Cernăuți un *Muzeu al Țării*. Știam că un atare muzeu exista cândva, înainte de războiu la Cernăuți, că edita chiar un buletin anual și că intelectualii români erau pe atunci cei mai devotați membri ai acestei instituții. Dar se vede că vremurile s'au schimbat!... Noi Românii nu ne mai interesăm de trecutul nostru. Ne bucurăm mai mult de prezent... și privim cu încredere la viitorul, care ne surâde atât de ispititor... În schimb minorității au acum mai mult interes pentru „ce-a fost odată“...

De fapt în cei 15 ani dela „Unire“, sub nici un guvern¹⁾ n'am găsit prilejul să ștergem praful din acel muzeu, să ne uităm mai de aproape la lucrurile ce le cuprinde, să le punem la locul ce li se cuvine. Și iată ce ne comunică Martha Kern în această privință: „Claie peste grămadă sânt oploșite aice lucrurile cele mai diverse: monete, broderii vechi, mobilă veche țărănească, arme din toate vremurile recutului nostru variat, unelte din vremea Turcilor, modele de ipsos pentru clădiri

¹⁾ Dar, firește, fiecare partid politic se pretinde a fi totuși și cultural!...

cari n'au mai fost executate și busturile unor iluștri devalorizați, sfărâmături ale istoriei, ultimul refugiu al măririlor de odinioară. Vioaie și sprintene răsar deodată între aceste piese câteva dobitoace împăiate, iar chipul de bălcu al unui monstru se lăfășește într'un borcan cu spirt. Și peste toate acestea, stăpân și paznic e un om care pare a descinde mai de grabă din fanteziile unui TH. A. Hoffmam, decât din prozaicul nostru prezent. Zi de zi, an de an, șade la masa sa solitară, în mijlocul acestei lumi moarte. Cunoaște fiecare piesă după nume, origine și istorie, el însuși devenit o piesă din istoria orașului Cernăuți: Bătrânul profesor Stupnicki, custodele odoarelor muzeului din Cernăuți". . .

Cetind aceste rânduri, din care se desprinde un bine meritat reproș la adresa celor ce stau la locul de răspundere, îmi aduc aminte [de dorința altui director de muzeu ¹⁾, care zice: „Muzeul să fie dezvoltat mai departe, tot un așezământ regional, ca să arunce lumină asupra patriei noastre, celei mai apropiate . . . după lozinca *cercetare, strângere, învățătură* spre lauda sprijinitorilor și al tuturor folos. În felul acesta el are să fie ferit să ajungă un mausoleu de vechituri sau o îngrămădire de curiozități netrebnice, ci are să rămână un institut de învățământ și de creștere pentru tineri și bătrâni“.

Și-o umilă întrebare: Oare pentru acest „Muzeu al Țării“ nu s'ar putea afla un locușor în monumentală „reședință metropolitană“ dela Cernăuți, — fie chiar alături de . . . turnătoria de lumânări instalată acolo . . . Completat cu Muzeul odoarelor bisericești ²⁾ și cu o pinacotecă a pictorilor noștri (Bucevschi, Roșca, Maximovici etc.), n'ar constitui el un titlu de legitimă mândrie pentru o . . . Mitropolie? Și cine mai știe —, dacă într-o bună zi Bucureștii cei atât de îngrijorați de binele nostru, ar opina că uriașa clădire a mitropoliei Cernăuțene e prea de tot uriașă și prea de puțin folos, atunci — cine știe dacă chiar Marele Muzeu al Bucovinei, instalat acolo, n'ar putea să-i servească năpăstuitei noastre mitropolii ca paratrăznet?! . . .

C. GH.

* * *

Cadavrele ambulante din România-Mare. — Reținem din bărbătescul apel al d-lui Mina Savel ³⁾ (Bacău) pentru abonamente la broșura d-sale *Pensionarii sau cadavrele ambulante din România-Mare* următoarele:

„Animalele din România au societăți de protecție în Capitala țării, patronate de cele mai însemnate persoane, pe când pensionarii, afară de acei din București și Ungurii din Ardeal, cari primesc pensiile din fondul reținerilor pensionarilor din vechiul regat, regulat și fără restante, sunt tratați mai rău decât câinii... Dacă soarta celor 45.000 pensionari din numărul de 60.000 câți sunt în cuprinsul României, este atât de jalnică, aceasta se datorește d=voastră, domnilor pensionari și funcționari, cari nu vă mișcați, nu protestați, nu vă asociați cu acei puțini ce luptă desinteresat pentru revendicarea drepturilor și așteptați să ne vină mură în gură, toate de-a gata. Stăpânii cari dețin puterea știu cu cine au de-a face. Aceștia, pentru a-și acoperi cheltuielile inutile și deficitul bugetare, neîmpiedecați de nimeni și de nemic, au luat din casa pensiilor ca dintr'un avut public, și pe deasupra întreg excedentul pe care această

¹⁾ Julius Teutsch, Muzeul săsec al Țării Bârsei din Brașov în „Boabe de grâu“ 1933, 146.

²⁾ ? ? ? ! ! !

³⁾ Un mare donator al Universității din Iași.

casă îl dădea anual și care provenia din fructificarea banului nostru de pensionar. Excedentul este și ne aparține nouă cu tot dreptul ce-l avem ca depunători de o viață întreagă... Câtă vreme pensionarii de toate categoriile și funcționarii nu vor fi solidari și uniți într'un bloc puternic în fiecare localitate, apoi federalizați pe întreaga țară, hotărâți a lupta pe viață și moarte pentru revendicarea drepturilor, stăpânii ne vor biciui, pălmuși și insulta, ca de pildă la București, unde infirmii politici în loc să se prostearnă smeriți în fața pensionarilor cari i-am smuls din lanțurile sclaviei mizeriei și i-am împins pe drumurile măririi, în loc să întâmpine cu flori și să verse lacrimi de recunoștință pe trupurile sfârticate de gloanțe și istovite de mizerie, în loc să se cutremure în fața cortegiului sinistru al mutilațiilor de război, cari își târau gloria pe stradele Capitalei României sub mizeria sdrănelor și protecția cârjelor, a dat poruncă oștirii, în Aprilie 1930, să-i lovească cu râncele, cu patul puștelor și să-i închidă, iar în Septembrie 1932 să-i înconjoare cu aceeași oștire în Arenele Romane, unde se adunase din nou cerându-și dreptul la viață".

* * *

Săptămână Porumbescu la Suceava. — Suceava culturală, rivalizând cu Cernăuții soc. „Armonia“ (care în chip atât de vrednic știe să comemoreze Semicentenarul morții lui C. Porumbescu), ne-a dăruit chiar o întreagă săptămână Porumbescu. Miercuri 26 Aprilie Muzeul Porumbescu a inaugurat seria cu o bogat și inedit-documentată conferință a d-lui prof. univ. Dr. Leca Morariu despre *Omul și artistul Porumbescu*. Joi 27 Aprilie soc. „Ciprian Porumbescu“ a aranjat o splendidă Academie Porumbescu, d-l prof. univ. Dr. Victor Morariu conferențiind ¹⁾ despre *Opera muzicală a lui C. Porumbescu*, iar partea muzicală fiind ilustrată prin distinsele valori muzicale d-nele Elena colonel Teodorescu, (soprană), Octavia Lupu-Morariu (alto și pian) și d-nii Dr. Victor Morariu (violină), Dr. Leca Morariu (violoncel) și A. Karnet (pian). Duminică 30 Aprilie a avut loc în sala festivă din Casa Națională concursul pentru bustul lui C. Porumbescu. Din cele 4 busturi (prezentate de d-nii Gh. Bilan, Dimitrescu-Leorda, I. Simionescu și Ioan Cârdei) juriul compus din d-nii: Î. P. C. Sa Arhim. mitrofor Dr. Ortisie Popescu și d-l prof. Severin Procopovici (contemporani ai lui C. Porumbescu), apoi din d-nii prof. univ. Al. Tzigara-Samurcaș și Leca Morariu, și d-ra prof. Silvia Beizadovschi, s'a pronunțat cu 4 sufragii pentru bustul prezentat de d-l prof. Ioan Cârdei, — realizare ²⁾ cu adevărat vrednică de

¹⁾ Conferință pe care vom reproduce-o în N-rul nostru festiv închinat Semicentenarului morții lui C. Porumbescu.

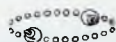
²⁾ O vom reproduce în N-rul nostru festiv, închinat lui C. Porumbescu.

a fi simbol pentru C. Porumbescu, aducând nu numai o frapantă imagine a omului ci și-o înaltă sinteză, plină de elan, a artistului Porumbescu.

* * *

† Dr. V. Gherasim. — Profesorul Dr. Vasile Gherasim († 10 Faur 1933), îndărătnică și pilduitoare ambiție de a voi să fie împotriva tuturor și chiar împotriva unui foarte plăpând fizic, lasă în urmă-i o relativ-abundentă operă (n'a scăpat nici de tentația „beletristicii“ și versificării, atât de ieftine în zilele noastre!...), în care totuși ființează și-o parte rezistentă : câteva substanțiale informații despre Eminescu și două-trei eseuri filosofice. Amintirea i-i binecuvântată și prin dezinteresatu-i idealism-cultural care i-a înflorit scurta și prea puțin însorita cărare a vieții.

Al. Stejaru

Poșta Redacției

D=lui prof. I. M. in Hotin. — La cele 13 traduceri în românește (înregistrate de d=I I. E. Torouțiu, cf. „Făt=frumos“ 1931, 96) a celebrei Lorelei de H. Heine, nu uitați să adăogați excelența traducere a D=lui Pimen Constantinescu din „Făt=frumos“ 1926, 39, — traducere care desigur o egalează pe cea a lui Șt. O. Iosif și (dacă facem abstracție de faptul că Iosif traduce cu rima originalului *ab=ab* pe când P. Constantinescu se limitează la rima *ab=cb*) nu odată chiar o întrece.

D=lui G. Petrașcu, pictor și directorul Pinacotecii Statului, București. — Ne întrebați în care Ateneu s'a putut săvârși sacrilegiul (semnalat de noi) cu batjocurirea unei capodopere a lui Grigorescu. Răspundem : În chiar Ateneul dela București, unde director se zice c'ați fi chiar d=voastră !

Poșta Administrației

Binevoitorii noștri. — Fondurile noastre au mai sporit cu următoarele daruri : 1.500 lei* dela d=I Dr. A. M. avocat Cernăuți și 200 lei dela d=I Dr. Euseb Popovici, profesor Suceava. Cinste generoșilor cititori ai culturii !

Restanțierii noștri. — După atâtea zădarnice reclamațiuni individuale..., ne împlinim și această altă datorie : de a aminti, pentru ultimă oară (înainte de a ne căuta dreptul legal !), numele restanțierilor noștri recalcitranți : 1. Instituții : Banca agricolă, Botoșani 200 lei p. 1929 ; Clubul comercial, Botoșani 200 lei p. 1929 ; Liceul „Papiu Ilarian“, Târgu-Mureș 100 lei p. 1/2 1929 ; 2. Particulari : Aurel Cămpan, învățător Liuzii-Humorului 240 lei p. 1927 și 1928 ; Cristea G. Ciomac, fost primar și mare proprietar Botoșani 200 lei p. 1929 ; Păr. Econom D. Furtună, Dorohoi 800 lei p. 8 abon. 1/2 1929 ; Păr. Ioan Ghiuță, paroh Toderești jud. Suceava 300 lei p. 1927 și 1928 ; Dim. Moldovan, fost dir. ministerial al Basarabiei și al Bucovinei (mare exponent național=tărănist) 350 lei p. 1928 și 1929 ; Eusebie Popovici, avocat București (mare exponent național=liberal) 500 lei p. 1927, 1928 și 1929. Etc. etc. Va urma !... Și, fiindcă trebuie să existăm, vom continua fără de nici o crutare, fără de nici o considerație față de simandicositatea celor ce nu-și știu împlini datoria !

Apare tot la două luni

—
REDACȚIA ȘI ADMINISTAȚIA :
S U C E A V A, str. Lascar Luția

—
ABONAMENTUL (achitat numai anticipativ)

In Țară 200 lei pe an

In Străinătate : 300 lei pe an

Colaboratorii plătesc numai 100 lei pe an

—
CUPRINSUL :

Const. I. Popescu . . . 4000 !

C. Porumbescu Scrisoare inedită (1882)

Octavia-Lupu-Morariu . Strigături (folclor)

Leca Morariu La Voroneț (1914)

A. V. Sânger În pățul (versuri)

Leca Morariu De-ale Cirebirilor III

P. Iroaie Poveste c'un fecior de împărat (folclor)

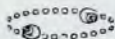
Victor Morariu Recenzii

Leca Morariu, I. Pană și

Victor Morariu Multe și mărunte . . .

Al. Stejaru și C. Gh. . Cronică

Poșta Redacției — Poșta Administrației

**NU UITAȚI DE BUSTUL LUI
C. PORUMBESCU !**

BIBLIOGRAFIE

A apărut: *Colecția muzicală „FĂT = FRUMOS” Nr. 1*
August Karnet, Peste vârfuri... (Text de Eminescu) p. voce
 și pian

Suceava 1933

Prețul 20 lei

Leca Morariu, *Eminescu la ... Techirghiol (Anti-Călinescu)* [București 1933],
 (Partea 1-a dintr-o magistral-documentată reabilitare a lui Eminescu, biogra-
 fiat cinic de superficialul G. Călinescu în *Viața lui Eminescu* 1932).

Tiberiu Crudu, *Săhăstria Sihlei (Legendă)*, Botoșani 1933 (Cuprinzând: Săhăstria
 Sihlei, legendă; De vorbă cu maica Frăsina; Puterea mărturisirii. — O nouă
 capodoperă a neoașului Moldovan T. Crudu, care=și afirmă un loc al său,
 original și unic, între Creangă și Sadoveanu).

Ioan Lungu și Mihail Havriș, *Ghiveci*, Fălticeni 1931.

Ada Negri, *Cartea Marei*, Poem trad. și comentat de Pimen Constantinescu (Nr.
 2 din colecția „Ausonia”) Focșani 1932.

Mihail Sadoveanu, *Trenul=Fantomă*, Roman, București.

Dinu Nicodin, *Lupii*, București, tip. „Bucovina” I. E. Toroușiu (Bogat ilustrat).

Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și onomasticei*,
 București 1933 (Iarăși o monumentală operă ieșită din temeinica oficină filo-
 logică a Clujului).

Emil Biedrzycki, *Związki Kulturalne Polsko=Rumuńskie*, Lwów 1933 (Un temeinic
 raport asupra legăturilor noastre culturale cu Polonia, datorit competenței devo-
 tatului prieten al Românilor Prof. Dr. E Biedrzycki din Leov).

PREȚUL 10 LEI

2	BIBLIOTECA „FĂȚ = FRUMOS“	2
GEORGE VOEVIDCA		PROFILURI DE CATEDRĂ ACADEMICE ZIG-ZAG C ₂ H ₆ O
101 EPIGRAME		
		SUCEAVA 1932

PREȚUL 10 LEI

PREȚUL 25 Lei